

İNİSİYATİK MASONLUK ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

- S. Haluk Sanver Kardeşin aziz hatırasına-

Masonluğu doğru anlamak, onun kimliğinin temel belirleyicisi olan inisiyatik sürecin metodolojik özelliklerini bilmekle mümkündür. Mesela, Masonluk bir kardeşlik kurumudur ama bu özelliği, onun inisiyatik kimliğinin bir sonucudur. Dolayısıyla kardeşlik kavramının Masonluktaki yeri ve işlevini değerlendirebilmek için, bu kavramın inisiyatik süreçle ilişkisini anlamak gerekir. Bu verdiğim örnek sadece kardeşlik değil, Masonluğun inançtan aydınlanmaya, hasenattan ahlaka uzanan birçok temel kavramı için geçerlidir.

Masonluğun kadim geleneğinin geleceğe bozulmadan taşınabilmesi, Masonluk metodolojisiyle inisiyasyon metodolojisi arasındaki güçlü ilişkiye dair yaygın bir farkındalık gerektirir. Zira, mesele sadece biçimleri kuşaktan kuşağa aktarmak değil; aktarılan bu biçimlerin barındırdığı özü idrak edebilen kuşaklar yetiştirmektir.

Dünya Masonluğunun günümüzdeki konumunun tahlili bu makalenin konusu olmasa da, Masonluk-inisiyasyon ilişkisine dair mevcut anlayış ve uygulamaların kayda değer çeşitlilik gösterdikleri bir olgudur. Böyle bir ilişkinin varlığını kabul eden insanların bunun mahiyetine dair farklı görüşleri düşünsel bir zenginliktir elbette. Diğer yandan Masonluğun inisiyatik karakterinin varlığının farkında olmama yahut bunu reddetme halinin de zenginlik olarak görülmesi kolay olmayabilir. Zira, artık burada söz konusu olan, Masonluğun en temel tariflerindeki bir ayrışmadır. Nitekim, bugünün dünyasındaki birbiriyle uzlaşması zor Masonluk pratikleri böyle bir ayrışmanın sonucudur. Geline bu noktada, Masonluğun kimliğinin inisiyatik temellerine dair teorik analizler eskisinden daha da önemli hale gelmiştir.

Bu kitabı kendisine armağan ettiğimiz Haluk Sanver Kardeşimiz, bu analizlerin Türk Masonluğundaki en yetkin ve önde gelen simalarından biriydi. İnisiyatik Masonluğa duyduğu güçlü düşünsel ilginin yüksek entelektüel formasyonu ve geniş uluslararası vizyonu ile bir araya gelmesi onu bu alanda dünya ölçeğinde önemli addedilebilecek sözler söyleyen bir konuma getirmiştir. Türkiye'nin kültüründeki genel içe kapalılık, bu alandaki çalışmalarının dünya platformlarında aslında olabileceğinden daha düşük bir seviyede takdimine yol açsa da, eserlerinin Türk Masonluğunda çok güçlü bir entelektüel ışığı teşkil ettiği rahatlıkla söylenebilir. Bu ışıkla yolu aydınlanan Masonlardan biri olarak, Masonluk-inisiyasyon ilişkisine dair bazı görüşlerimi, çam sakızı çobanı armağanı misali, Haluk Sanver Kardeşe, onun seveceği bir tarzda, söylenmiş olanların tekrarından ziyade, henüz cevaplanmamış soruların tesbiti suretiyle armağan edebilmekten mutluluk ve onur duyuyorum.

İnsanoğlu, evreni anlama mücadelesinde, geçen asırlar boyunca, kayda değer bir yol kat etti. Bugün, evrene dair birçok soruyu, bilim sayesinde cevapladık. Ama halâ bilemediklerimiz de var. Bu noktada karşımıza çıkan temel soru evrene dair bir bilinemezin olup olmadığı: Bilemediklerimizin tamamı halihazırdaki bilgi eksikliğimizi yansıtıyor ve insan aklı ileride evreni bütünüyle kavramaya muktedir mi yoksa evrene dair insanın asla ulaşamayacağı bir bilgi, bir bilinemez var mı?

Henüz bu sorunun da cevabını bilmiyoruz: Bu konuda kanaatlerimiz var; bu konuda inançlarımız var;

bu konuda düşünce akımlarının aldıkları çeşitli tavırlar var; ama bunların hiçbirisi ispat edilmiş değil. Dolayısıyla, metafiziğin yani bilinemezin olup olmadığı hususunda söylenecek herşey -veriler ve birikimlerden yola çıkarak da ifade edilse- kanaat düzeyinde. Bununla birlikte, 20. Yüzyılın birçok temel bilimsel gelişmesinin, insanın bilgiye erişmekteki kısıtlarını yansıttığı da bir olgu. Bir yandan parçacık fiziğindeki bulgular, Newton'dan bu yana şekillenen "bilinebilir evren" algımızı sarsarken, diğer yandan Gödel, meşhur eksiklik teoremiyle, bir önermenin ya doğru ya yanlış olduğu esasına dayalı - ve insan muhakeme ve kavrayışının temelini teşkil eden- düalist mantığın eksikliğini ortaya koyuyordu.

Buna mukabil, sembolizma, kavramları karşıtlarıyla içinde barındıran monist bir lisan olarak, bugün eksikliğini bildiğimiz düalist mantığa bir alternatif getirir. Bu sebepten, sembolizma denilen lisanı öğrenme çabasına dayanan inisiyatik süreç aslında epistemolojik yani bilgiye erişmekle alakalı bir kimliğe sahiptir. Bu kimlik bilimin işlevine ortak olma iddiası taşımaz ama bilim-metafizik ayrımını akıl- inanç çatışması ekseninde görmeye bir alternatif getirebilir. Bu alternatif, evrene dair bilinemezin ve amaçlılığın kabulü açısından inanç temelli olsa da bu bilinemezlik ve amaçlılığın tarif ve tasvir edilemezliğini benimsemek suretiyle klasik inanç sistemlerinden ayrılır; akıl ve iman kavramlarını çatışma-uyuşma ekseninde değil, farklı alanlarda operasyonel olma haliyle yerlerine yerleştirir.

Söylediklerim -bu konuda diğer söylenenler gibi- fazla temelli olmama riskini taşıyor. Zira, inisiyatik sürecin karakterine dair zengin literatüre rağmen, epistemolojik karakterini yeterince anlamış olduğumuzu zannetmiyorum. Her şeyden evvel, sembolizmanın tatmin edici bir linguistik tahlilini yapabilmiş değiliz. Yapısını tam bilmediğimiz bir lisanı öğretme yöntemi de tam çözümleyemeyeceğimize göre, inisiyatik süreci anlama çabamız, her şeyden evvel, sembolizmayı dilbilim çerçevesinde ele almamızı gerektirir. Bunu, inisiyasyon literatürünün önemli bir açık sorusu olarak görüyorum.

Bu soruyu ele almanın bir güzergahı lisan-mantık ilişkisindedir. Nasıl ki konuşma lisanımız, klasik mantığın "ya doğru ya yanlış" temelli düalist karakterindeyse; sembolizma da, Gödel'in klasik mantığın eksikliğini ispatını müteakip Zadeh tarafından önerilen ve bir önermenin "ya doğru ya yanlış" olmanın dışında da tasnif edilebileceğini kabul eden puslu mantığın düalist olmayan karakterindedir. Sembolizmanın, mantık literatüründeki gelişmelerle ilişkilendirilmesinin inisiyasyon literatürünün önemli bir konusu olabileceğini düşünüyorum.

İnisiyasyonun epistemolojik karakterine dair cevaplanması gereken sorular sembolizmanın linguistik analiziyle sınırlı olmadığı gibi, bilimdeki bütün gelişmeler de inisiyatik sistemlerin postülalarını destekler mahiyette değil. Mesela, inisiyatik sürecin ayrılmaz bir parçası olarak görülen anlam arayışı fikrinin evrimsel biyolojideki gelişmelerle nasıl telif edilebileceğini bildiğimizi sanmıyorum. Bu soruyu sormayan Masonların, inisiyatik geleneği gelecek asırlara nasıl taşıyabileceklerini de göremiyorum.

Aklımdaki sorular listesini uzatmam mümkün ama bunu yapmayacağım. Bu makalede verdiğim örnekler, inisiyasyonun bilim eksenindeki metodolojik tahliline duyulan ihtiyaca işaret etmek içindi. Herhangi bir yanlış anlamaya mahal vermemek açısından, inisiyasyonun "bilimsel" bir yöntem olduğunu düşünmüyorum. Tersine, hem bilimin hem inisiyasyonun, birbirinden çok farklı ama her

ikisi de epistemolojik karaktere sahip yöntemler olduklarını düşünüyorum. Eğer hal böyle ise, inisiyasyon literatürünün geçmişte söylenmiş sözlerle sınırlı kalamayacağını; bilimdeki gelişmelerle yeniden şekillenen evren algımızın inisiyatik süreci anlayışımıza yansıması gerektiğini söylemek istiyorum.

Masonluk inisiyatiktir. Öyle olduğu için farklı ve anlamlıdır. Bu farkı ve anlamı idrak edebilmemiz, inisiyatik süreci tahlil edebilmemizle mümkündür. Bu tahlilde derinleştikçe, Masonluk geleneği geleceğe daha güçlü taşınacak; bu tahlile katkıda bulunanlar da insanlığın hakikat arayışı sürdükçe saygıyla anılacaktır.